

„OMASID PEAB AITAMA.“ EESTI KEELE RIIGIEKSAMI KOGUKONNA KUJUNEMISE VÕIMALIKKUSEST JA VAJALIKKUSEST

Eleriin Miilman^{a,b}, Nele Karolin Teiva^a, Ilona Tragel^a

^a Tartu Ülikool, EE

^b Eesti Kunstiakadeemia, EE

eleriiin.miilman@ut.ee, nele.teiva@ut.ee, ilona.tragel@ut.ee

Kokkuvõte. Inimeste hulk moodustab kogukonna juhul, kui neil on midagi ühist (nt elukoht, hobi, kogemus). Seejuures teotahteline ja tugev kogukond ka läviv omavahel. Näiteks võib kogukond kujuneda õpilastest. Kui õpilased, kellel on teadmised sama teema kohta, suhtlevad regulaarselt ja tahavad üheskoos areneda, võib sellest koostööst kujuneda praktikakogukond (ingl *community of practice*). Artiklis kirjeldame olukorda, kus õpilased saaksid kollektiivseks ja tõhusaks õppimiseks koos tegutseda ning aktiivselt suhelda ja potentsiaalselt praktikakogukonnaks kujuneda. Analüüsime 11. ja 12. klasside õpilaste vastuseid (n = 189) küsitlusele, millega uurisime, kas peatsed vilistlased ning tulevased abiturientid tahaksid eesti keele riigieksamiks valmistumisel üksteist aidata ja üksteiselt tuge saada ning milline võiks see koht olla, kus ühiselt eksamiks valmistutakse. Tulemused näitavad, et sellise rühma sooviksid mõlemad klassid moodustada, seal osaleda ja/või sinna panustada. Põhiliselt soovitakse vabas, mugavas ja hubases füüsilises või veebikeskkonnas küsida küsimusi, kuulata kogemusi ja arutleda. Muu hulgas selgitame artiklis, miks on õpilaste praktikakogukonnad õppimiseks vajalikud ning tõhusad.

Märksõnad: praktikakogukond, eesti keel, riigieksam, kirjutamine, tagasiside, keskkool

DOI: <https://doi.org/10.12697/jeful.2025.16.1.10>

1. Sissejuhatus

Kirjutamine on suhtlus, sotsiaalne tegevus, kus õnnestunud kommunikatsiooni alus on lugejale mõistetav sõnum (vt nt Käpp & Tragel 2024). Kuigi eesti keele riigieksamil kirjutab õpilane kuus tundi oma tööd üksi, ei tähenda see, et eksamiks valmistumisel peab ta end üksi tundma. Vastupidi – seda enam tuleks ettevalmistuse protsessis luua suhtlusolukordi ja nende kaudu tekstiloomet mõtestada.

Artikli autorid on olnud kolmel korral eesti keele riigieksami ettevalmistuskursuse läbiviijad. Veebikursus toimus koroonakevaditi (2021–2023) haridus- ja teadusministeeriumi tellimusel ning neil osales Eesti eri paigust mitu tuhat eksamiks valmistujat, keda juhendasid hiljuti eksami sooritanud üliõpilased (vt ka Käpp 2021). Kursusel said õpilased kirjutada, üksteise tekste tagasisidestada ja ühiselt murede ning rõõmude üle arutleda. Tagantjärele oleme mõelnud, kui suurt rolli võisid selle kursuse õnnestumises mängida protsessi jooksul välja kujunenud kogukondlikud suhted inimeste vahel, kellega koos eesmärgi poole liiguti.

Riigieksamiks valmistujaid (peamiselt abituriente) ühendab ühine eesmärk, sarnased teadmised riigieksamist ning võimalus üksteiselt õppida ja õpitut rakendada. Samal ajal on tuhandeid noori, kes on hiljuti riigieksami sooritanud ja ka koolis õppinud ning saaksid jagada nõuandeid, toetada peatseid eksami sooritajaid ning arendada muu hulgas suhtlus-, kirjutamis- ja reflekteerimisoskusi. Eksami sooritajad ja (värskest) sooritanud moodustavad potentsiaalse praktikakogukonna (ingl *community of practice*): omavahel tihedalt suhtleva koosluse, kes soovib ühiselt milleski areneda või mõnd oskust arendada (vt Wenger 1998). Kui abituriendid ja värsked vilistlased ühineksid ning koos tegutseksid, võidaksid sellest kõik osalised, koolid, haridussüsteem ja kogu ühiskond.

Kuna riigieksami ettevalmistuskursused toimusid eriolude tõttu (nt ei toimunud tunde või kokkusaamine oli piiratud), soovisime teada saada, kas tulevased eksamisooritajad ja eksami sooritanud näeksid ka tavatingimustes ühiselt eksamiks valmistumises mõtet ja vajalikkust ning millistel tingimustel neil selle vastu huvi oleks. Eesmärk oli saada teadmisi, mida potentsiaalselt ka praktikas rakendada: näiteks selliste kohtumiste korraldamise toetamiseks. Selleks koostasime küsimustiku, milles küsisime 11. ja 12. klassi õpilaste käest, kas neil oleks järgmisel aastal huvi koha järele, kus üksteisega kohtuda ja suhelda, ning mis tingimustel nad osaleda tahaksid. Lisaks küsitluse tulemuste analüüsile arutleme siinses artiklis, miks on (hiljutiste) õpilaste kohtumine, koostöö ja suhtlus aktuaalne ning väärtuslik.

2. Taust

2.1. Eesti keele riigieksam ja selleks valmistumine

Eestis teeb igal aastal gümnaasiumi lõpetamiseks ja keskkooli omandamiseks kohustuslikku eesti keele riigieksamit umbes 8000 õpilast. Praegusel eesti keele riigieksamil on neli varianti ja kaks osa: lugemis- ja kirjutamisülesanne (Eristuskiri 2025). Lugemisülesandes tuleb etteantud tekstide hulgast valida üks, mille põhjal küsimustele vastata. Kirjutamisülesandes tuleb kirjutada umbes 400-sõnaline arutlev tekst ehk kirjand ühel etteantud teemal, tuues näiteid ülesandes loetletud valdkondadest. (Eristuskiri 2025) Kuna riigieksamit tulemust arvestatakse ülikooli sisseastumisel, on eksami edukas sooritamine sageli väga oluline noortele. Samavõrd tähtsad on eksami tulemused koolidele ja õpetajatele, sest tulemused on koolide pingerea moodustamise üks alus. Kuna eksam on noortele ja koolidele niivõrd tähtis, valmistatakse selleks põhjalikult. Näiteks on Eesti gümnaasiumiõpilaste ja -õpetajate seas tehtud küsitluste tulemused näidanud, et kirjand on põhiline tekst, mille kirjutamisega gümnaasiumi kõigis tundides kokku tegeletakse (Käpp 2024: 89). Samuti peegeldab eksami tähtsust eksamit toetavate materjalide ja kursuste hulk, mis võimaldab õppijal ka väljaspool eesti keele tunde eksamiks valmistuda.

Aastatel 2021–2023 korraldasime haridus- ja teadusministeeriumi (HTM) tellimisel tuhandetele abiturientidele eesti keele riigieksamit ettevalmistuskursuse (vt Käpp 2021; Tragel, Käpp & Tammepõld 2021). Teaduspõhise protsessikeskse kirjutamise ja kaasõppija tagasiside metoodikaga suunasime õpilasi oma tööd algusest peale nägema väikeste tükkidena, mille sisu eelneb alati vormile. Kursus toimus veebis – kirjutamine ja tagasisidestamine keskkonnas Eli Review ning arutelud ja õpikojad Zoomis. Nagu selgus nii õpilaste arengust kursuse jooksul kui ka nende positiivsest tagasisidest kursuse lõpus, osutus just protsessikeskne kirjutamine ja kaasõppija tagasiside paljudele vajalikuks tööks, et kirjutamisprotsessi mõista.

Kursusel jagasime abiturienti paarikümneliikmelistesse rühmadesse, mis omakorda jagunesid 4–5-liikmelisteks rühmadeks, kus üksteise tekstioss etteantud küsimuste ja kriteeriumide põhjal loeti ja tagasisidestati. Paarikümneliikmeliste rühmade juhendajad olid peamiselt bakalaureuseastme üliõpilased, kes olid ise hiljuti riigieksamit sooritanud. Värske kogemusega eakaaslastest juhendajatel oli lihtne

eksamiks valmistujatega samastuda ja neid mõista. Tagantjärele oleme mõelnud, et kursuse õnnestumise suurim tegur võiski olla kogukondlikku laadi suhted, mis kursuse jooksul välja kujunesid. Varem oleme kursusel osalemist ja laiemalt õpilaste-kirjutajate kogukondade võimalikkust kogukonnateooria raamistikus vaadelnud suulistes ettekannetes, et sarnaseid praktikaid ärgitada (Miilman & Tammepõld 2023; Miilman et al. 2024).

2.2. Praktikakogukond

Kogukonna lihtsaim definitsioon, millest tihti ennatlikult mistahes inimrühmade nimetamisel lähtutakse, võiks olla „rühm inimesi, kellel on midagi ühist“. Kuid siiski on kogukonna loomisel ja püsimisel mitu olulist nüanssi. Peamine on, et mingit rühma saab nimetada kogukonnaks, kui see rühm ise end kogukonnana defineerib. See tähendab, et üksteise olemasolu ja kogukonda kuulumist teadvustatakse ning tunnetatakse (Narusson 2022: 18) ja teiste liikmetega suheldakse (Vihma & Lippus 2014: 8–9) – nii on kogukond ka aktiivne ja teotahteline (Narusson 2022: 18).¹ Ühtlasi on kogukonnale iseloomulik territoriaalne aspekt: kogukond on sageli seotud kas mingisuguse geograafilise kohaga, kus kogukonnaliikmed pidevalt või alaliselt viibivad (nt küla, linnaosa, vt Narusson 2022: 16) või kus üksteisega kohtutakse ja suheldakse (nt teater, klassiruum; ka virtuaalne ruum).

Inimesed kuuluvad korraga mitmesse kogukonda ja liiguvad elu jooksul ühest kogukonnast teise, sest kogukonna loomise aluseid, suurusi ja kestusi on erinevaid. Näiteks võivad ühe kogukonna moodustada inimesed, kellel on ühine elukoht, huvi, maailmavaade, kogemus (nt lavastuses osalemine – vt Miilman 2023) või mure (nt raske haigusega võitlemine) (vt ka Narusson 2022). *Kogukonda* võiks peaaesjalikult käsitleda katusteterminina, sest tihti koosneb üks kogukond väiksematest rühmadest/võrgustikest (Narusson 2022: 13), kus suhtlus on tihedam, aga samal ajal teadvustatakse ka teiste rühmade olemasolu ja ühte suurde kogukonda kuulumist. Nii võib näiteks kogukond, mille väiksemad rühmad tegutsevad, suhtlevad või kohtuvad veebis, koosneda sadadest ja tuhandetest liikmetest. Kogukond võib kaduda, kui ühisosa

1 Kui omavaheline suhtlus puudub, võib kogukonda nimetada Benedict Andersoni (2006: 22–24) järgi *kujutletud kogukonnaks*. Tema käsitluses on selleks rahvus, kes küll teadvustab üksteise olemasolu ja tunneb kuuluvust, aga ei suhtle kõigi kogukonnaliikmetega.

kaob – näiteks kui *ankurorganisatsioon* (Narusson 2022: 16), kus kogukond kohtub ja tähenduslikke suhteid loob, lõpetab tegevuse. Samuti võivad ühe kogukonna liikmed vahetuda (nt elukohta vahetades või vanemaks saades). Kuna kogukonna üheks peamiseks sihiks võiks pidada arengut (isiklikku, piirkondlikku või ühiskondlikku), on kogukond olemuselt dünaamiline.

Üks kogukonna liik on praktikakogukond (ingl *community of practice*).² Praktikakogukonna alus on õppimise teooria, mille järgi on õppimine igapäevaelu osa (mitte üksnes see, mis klassiruumis toimub), ja kuna inimene on sotsiaalne olend, toimub ka õppimine sotsiaalsetes olukordades (ingl *social theory of learning*) (Wenger 1998: 3–14). Ühtlasi tähendab see, et teadmine (ingl *knowing*) pole miski, mis on ühe inimese peas, ja mida ta teistega jagab (s.o õpetamine), vaid teadmine sünnib suhtluses – kogukondlikes praktikates aktiivse osalemise (ingl *social participation*) teel (Wenger 1998: 4, 9–10). Nii on õppimiseks tähtis suhelda ning kogemusi, teadmisi ja lugusid vahetada.

Praktikakogukonnas toimub teistega regulaarselt suheldes kollektiivne õppimine ja oma praktikates arenemine võib olla sellise kogukonna alge, siht või tulem (Wenger 2011: 1). Seejuures on oluline toonitada, et *praktika* tähendab küll tegutsemist, aga ei välista teooriat või arutelusid. Vastupidi: praktikakogukonnas saab jagada oma ideid, kujutlusi, soove ja unistusi, mida kollektiivselt edasi arendada, kahtluse alla seada vm, et tekiks midagi, mida saab praktikas proovida ja kasutada. Nii ei vastanda praktikakogukond inimkogemust teadmistele, vaid asetab need dialoogi ja põimib kokku (Wenger 1998: 48, 147).

Kogukonnaliikmeid võib ühendada sama huvi, situatsioon või amet: nii võivad praktikakogukonna moodustada näiteks identiteediotsingul õpilased, uusi väljendusvahendeid otsivad kunstnikud või insenerid, kelle huvid kattuvad. Praktikakogukonna liikmetel on mingis teemas eri teadmised ja oskused ehk kompetents, mida omavahel arutatakse ning millest õpitakse. (Wenger 2011: 1–2) Praktikakogukonna eripära on see, et uued tulijad võivad kogukonna osaks saada üksnes siis, kui osalevad samas praktikas (Wenger 1998: 46), st et nad ei pea läbima riitust või end liikmeks registreerima. Niisiis on õpilastel olemas eeldused, et kujuneda praktikakogukonnaks, seda kasvatada ja püsivana hoida.

2 Ingliskeelse termini pakkus välja haridusteadlane ja praktikakogukonna süsteemse teooria looja Etienne Wenger (1998). Teooriat arendas ja teed terminini sillutas Wenger koos antropoloog Jean Lave'iga (1991).

Praktikakogukondi on kolme tüüpi: potentsiaalsed, aktiivsed ja latentsed. Neist aktiivse liikmed teadvustavad end praktikakogukonnana ja tegutsevad sellena; potentsiaalse kogukonna liikmetel on omavahelised seosed, aga nad ei jaga ega arenda ühiselt sama praktikat, ehkki see oleks neile kasulik; latentne on ennemini diasporaa: kogukonnaliikmed jagavad praktikat (ka selle ajalugu), aga ei suhtle üksteisega (Wenger 1998: 228). Aktiivsesse kogukonda kuulumiseks on vaja täita vähemalt üks kolmest tingimusest: (1) võime teiste liikmetega suhteid luua ja suhelda; (2) kogukonna eesmärkide mõistmine sel määral, et neisse panustada ja nende üle arutleda; (3) praktikas osalemise kogemus sel määral, et vajaduse korral muutustega kaasa minna (Wenger 1998: 137).

Praktikakogukonda kuulumisel on eri osalusastmed. Kogukonna uustulnukad alustavad perifeerses osalemises (ingl *peripheral participation*) ning võivad osaluse ulatust ja enda rolli teadmiste, kompetentsi ja kogemuste kogunedes muuta (Wenger 1998; Lave & Wenger 1991). Kohtuma ja koos tegutsema ei pea iga päev, vaid praktikakogukond võib kohtuda aeg-ajalt ning selle liikmed muul ajal üksi tegutseda. Teistelt kuuldud kogemuse ja täienenud teadmiste päriselus kasutamine on kõigi liikmete eesmärk. (Wenger 2011: 1–2) Kokkuvõtvalt on praktikakogukonnal niisiis kolm tunnust: (1) samal teemal teadmised ja oskused, (2) regulaarne suhtlus ning (3) üksteiselt õpitud teadmiste ja oskuste rakendamine.

Praktikakogukonna kujunemises on lisaks pidevale suhtlusele ja järjepidevale tegevusele oluline emotsionaalne kaasatus ja kollektiivne tegutsemine, et individuaalsete ülesannetega hakkama saada. Emotsionaalset kaasatust ja empaatiat teiste liikmete suhtes võib luua näiteks murede jagamine või ühised unistused. Wenger (1998: 45–47) toob näiteks, et mingis asutuses töötavaid inimesi ühendab see, et nad peavad toime tulema vastuoludega (nt kindel tähtaeg, aga vähesed vahendid sellest kinnipidamiseks) ja nad ootavad tööpäeva lõppu. Just kollektiivselt luuakse atmosfäär, kus nende murede ja (tüütute) kohustustega toime tulla (Wenger 1998: 46). Õpilaste mured on sarnased, kusjuures nende hulgas võib praktikakogukondade kujunemist (nt riigieksami sooritamiseks) toetada see, et omavahelised suhted on aastate jooksul arenenud, üksteist on tundma õpitud ja üksteisest hoolima hakatud. Ehkki

õppimine, s.o muutus teadmistes, on see, mis praktikakogukonnas osalejaid iseloomustab, pole see kogukonna ainus eesmärk ja eksistentsi põhjus. Samavõrd tähtis on koosolemine ja osalemisega sellise individuaalse identiteedi loomine, millega rahul olla (Wenger 1998: 134).

(Praktika)kogukonda kuulumine kujundab ja teisendab inimese identiteeti: kogukonna tegevustes osalemine mõjutab seda, kuidas osaleja ennast ja oma tegevusi näeb ning üldisi harjumusi kujundab. Murray ja Newton, kes uurisid kirjutamislaagrites loodud kogukondi (2009), leidsid, et kirjutamislaagris kujunenud praktikakogukonna liikmed hakkasid end identifitseerima „kirjutajana“ (mida mõned varem ei teinud, olenemata sellest, et olid aktiivsed kirjutajad); hakkasid nägema kirjutamises õppimisviisi; muutsid kirjutamisharjumusi või kirjutamisele lähenemist; tähtsustasid kirjutamist tööelus ehk võtsid kirjutamiseks aega, kuigi see oli muude kohustuste tõttu keeruline (Murray & Newton 2009: 547–549). Taolised harjumuste ja identiteedi muutused võiksid toimuda ka õpilastel, kes praktikakogukonda kuuluvad.

Jaotises 2.1 kirjeldatud riigieksami ettevalmistuskursuse rühmade suhtlust ja tegevusi vaagides on ka neil praktikakogukonna tunnuseid: näiteks ühine eesmärk (sooritada eesti keele riigieksam) ja soov oma teadmisi eksamist laiendada ning kirjutamisoskust arendada, samuti regulaarne suhtlus ja kollektiivne õppimine. Tõsikindlalt ei saa eksamikursuse kõiki osalejaid või selle väiksemaid rühmi siiski kogukonnaks nimetada, sest nende suhtlust, mõju üksikisikutele ja kuuluvustunde olemasolu pole analüüsitud. Küll aga oli tegemist *potentsiaalse* kogukonnaga (Wenger 1998: 228). Eksamikursuse korraldamine tulenes eelkõige pandeemiast tingitud ebastabiilsusest ja oli HTMi tellitud ning kursusel kogetud kogukonna ilmingud pigem tore juhus. 2024. aastal, kui kursust ei toimunud ja ühiskondlikud olud olid normaliseerunud, otsustasime toonastelt 11. ja 12. klassi õpilastelt uurida, kuivõrd oleksid peatsed abiturientid ja vilistlased huvitatud koos eksamiks valmistumisest: kohtumisest ja suhtlusest.

3. Materjal ja meetod

3.1. Andmekogumismeetod ja materjal

Andmete kogumiseks koostasime 2024. aasta kevadel Google Forms'i keskkonda kaks küsimustikku: ühe 11. ja teise 12. klasside õpilastele.³ Küsimustike esimesed versioonid saatsime kuuele 11. ja seitsmele 12. klassi õpilasele katsetamiseks ja tagasisidestamiseks. Lähtuvalt nende tähelepanekutest korrigeerisime küsimuste sõnastusi. Küsimustike eesmärk oli teada saada, mis tingimused on vajalikud, et tulevased abiturientid ja vilistlased tahaksid ühiselt tegutseda ja sellise rühma moodustada. Järjepideva tegevuse ja suhtluse tulemusena hakkaksid osalejad tundma omavahelist seotust ning rühm võiks kujuneda kogukonnaks, kõige tõenäolisemalt praktikakogukonnaks.

Mõlema küsimustiku alguses esitati õpilasele kujutlemiseks alljärgnevad olukorrad.

- 11. klassi küsimustikus: Kujutle, et on olemas mingisugune koht, kus sa saaksid kohtuda ja arutleda nendega, kes sel aastal eesti keele riigieksami sooritasid.
- 12. klassi küsimustikus: Kujutle, et on olemas mingisugune koht, kus sa saaksid toetada neid, kellel järgmisel aastal ootab ees eesti keele riigieksam.

Seejärel palusime vastajatel hinnata, kui vajalikuks nad sellist kohta peavad ja kas tahaksid seal osaleda ja/või sellesse panustada. Vastusevariante proovisime sõnastada võimalikult selgelt ja lihtsalt, sealjuures sihtrühmale mõeldes (nt kasutasime selliseid vastusevariante: „Mul on suva“ ja „Ma tahan täiega aidata“). Seejärel palusime õpilastel kirjeldada, milline peaks see koht/keskkond olema, et nad tõesti tahaksid seal osaleda ja/või sinna panustada. Küsimusele oli lisatud märkus, et kui vastaja ise sellist kohta ei taha, siis mõelgu, milline see koht võiks olla, et teised noored seal osaleda tahaksid (täpsed küsimused on lisades 1 ja 2). Kohtumise vormi otsustasime nimetada *kohaks* ja *keskkonnaks*, et hoida kujutlus ja tõlgendus avarana.

Küsitluste levitamiseks pöördusime 2024. aasta juunis meilitsi esmalt kõigi maakondade riigigümnaasiumide eesti keele ja kirjanduse õpetajate poole ning palusime neil küsimustikke õpilastega jagada. Kokku saatsime

3 Küsimustikku aitas koostada sotsioloog ja TÜ kogukonnatöö lektor Dagmar Narusson.

küsimustikud 21 kooli õpetajatele (vt täisnimekirja lisast 3). Koolide valikul võtsime aluseks varasema uurimuse, kus analüüsisime muu hulgas tol ajal avalikult kättesaadavaid riigigümnaasiumide ($n = 16$) uurimis- ja praktilise töö juhendeid (vt Komissarov et al. 2024).⁴ Lisaks pöördusime viie kooli eesti keele ja kirjanduse õpetaja poole, kes olid meile varasemalt andnud loa neile teadus- või koolitustegevuse kohta infot saata. Samuti levitasime küsitlusi sotsiaalmeedias. Kuna küsimustikud olid vabatahtlikud ja anonüümsed, pole meil võimalik kontrollida, kas ja milliste koolide õpilased neile päriselt vastasid. Siiski eeldame, et küsitlustele vastasid üksnes 11. ja 12. klasside õpilased ning keegi väljastpoolt huvirühmi neid ei täitnud. Küsimustikud olid vastamiseks avatud 4.–17. juunini 2024.⁵ Kokku kogunes 11. klassi küsimustikule 119 ja 12. klassi küsimustikule 70 vastust.

3.2. Analüüsimetod

Kõik saadud vastused koondasime Exceli tabelisse. Valikvastustega küsimuste vastustest koostasime sagedustabelid ja lähtume nende analüüsimisel vastuste moodidest. Avatud vastustega küsimuste vastuseid analüüsisime kvalitatiivselt ja kvantitatiivselt. Esmalt märgendasime vastustes esile kerkinud teemad ning koondasime temaatiliselt ja tähenduslikult seotud märgendid kategooriatesse. Seejärel koostasime kategooriate sagedustabelid.

11. ja 12. klassi küsimustike vastuseid küsimusele „Milline peaks see koht/keskkond olema [---]?” analüüsisime eraldi. Mõlema küsimustiku vastused jagunesid nelja suuremasse kategooriasse: 1) TOIMUMISKOHT ÜLDISELT (virtuaalne või füüsiline); 2) KOHA VÕRDKUJU (millega kirjelduses kohta võrreldi); 3) TEGEVUSED (mille tegemist kohas nimetati); 4) ATMOSFÄÄR (peamiselt omadussõnad, millega kohta kirjeldati). Lisaks eelnimetatutele lisasime kategooria MUU, kuhu alla kuulusid vastused, milles kirjeldati midagi, mis teistesse kategooriatesse ei sobinud.

4 Kuna juhendite uurimust tegime 2022. aasta kevadel, jäid siinsest koolide nimekirjast välja kõik pärast seda avatud riigigümnaasiumid ning kaks riigigümnaasiumi (Kohtla-Järve ja Tartu Tamme gümnaasium), mille veebilehtedelt ei leidnud me uurimis- ja praktilise töö juhendeid.

5 Kuna küsimustikku sai täita pärast eesti keele riigieksami toimumist, rõhutasime 12. klassi küsimustiku avatekstis, et vastaja vastus on igal juhul oluline, hoolimata sellest, kuidas tal enda arvates eesti keele eksamil läks.

12. klassi küsimustikus oli lisaks avatud küsimus, kus palusime põhjendada vastust küsimusele, kas vastaja oleks valmis järgmisel aastal eksamiks valmistujaid aitama. Põhjendused jagasime sisu järgi kaheksasse kategooriasse: (1) OSKUSTES KAHTLEMININE; (2) VAJADUSEL AITAMINE (ollakse valmis aitama nt lähedast või sõpra); (3) TEADMATUS TULEVIKUST (sh pole kindel, kas on aega, et teisi aidata); (4) MÕTTETU TEGEVUS (ei näe aitamises/valmistumises mõtet); (5) TUNNITEGEVUSED PIISAVAD (eksamiks valmistumiseks piisab tunnis tehtavatest tegevustest); (6) EI SAANUD LISAABI (vastaja ise ei saanud sellist lisaabi, aga oleks seda tahtnud); (7) AITAMINE ON OLULINE; (8) MUU. Märgendi NA said vastused, mis ei sisaldanud põhjendust, mida oleks võimalik analüüsida – näiteks vastus „Tahan igati abiks olla“ (12_034),⁶ mis ei ole hinnangu põhjendus, vaid ümbersõnastus.

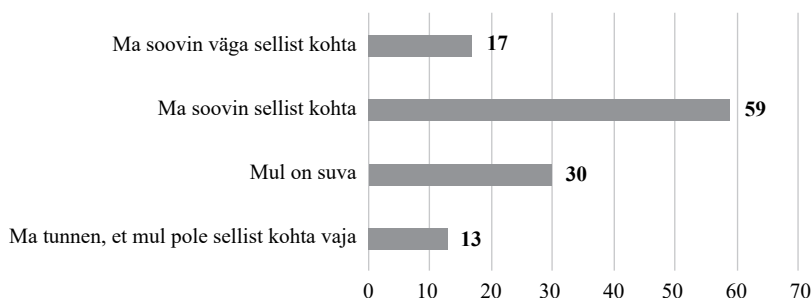
Avatud küsimuste vastused võisid sisaldada ühte või mitut kirjeldatud kategooriat. Ühtlasi tähendab see, et tulemuste esitamisel tabelis 1 ning tulemuste kirjeldamisel alates jaotisest 4.3 nimetame *juhuks* või *korra* kategooria esinemise arvu kõigis vastustes kokku (100% on kategooriate, mitte vastuste koguarv). Esitame tulemustes küll kategooriate esinemissagedused, kuid toome välja vaid üldisemad tendentsid ega esita detailseid kategooriatevahelisi võrdlusi. Arvestades vastuste põhjalikkuse erinevust ja seega ka vastustes esinevate kategooriate erinevust, ei oleks võrdlus mõistlik ega adekvaatne.

4. Tulemused

4.1. 11. klass: vajadused, osalemine, panustamine

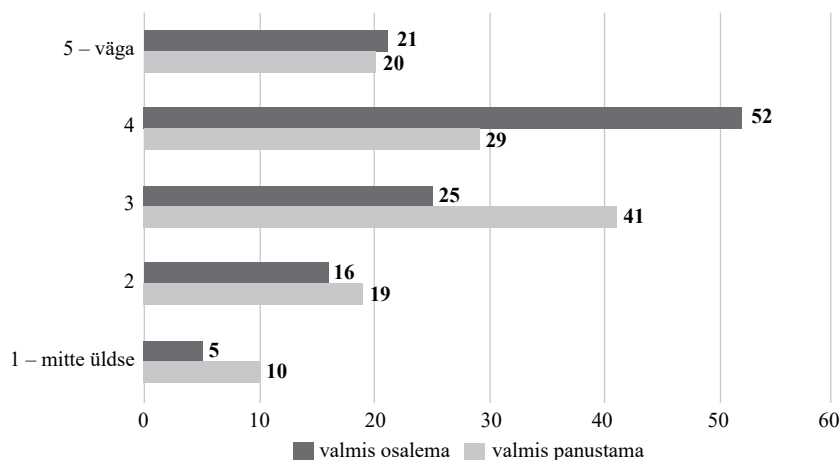
Jooniselt 1 näeb, et ülesandes „Kujutle, et on olemas mingisugune koht, kus sa saaksid kohtuda ja arutleda nendega, kes sel aastal eesti keele riigieksami sooritasid. Vali, milline väide sind kõige täpsemalt kirjeldab“ valiti kõige sagedamini (50% vastajatest) väide „ma soovin sellist kohta“. Kui sellele liita 14% vastajaid, kes soovivad sellist kohta *väga*, on tulemus, et 64% tulevastest eksamisooritajatest oleksid sellisest kohast huvitatud. Neljandik vastajatest väitis, et neil oleks selle koha olemasolust ükskõik, ning vaid 11% vastajatest valis variandi, et neil pole sellist kohta vaja.

6 Vastuste esitamisel kasutame koode kujul *klass_vastuse_järjekorranumber*. Näited on esitatud muutmata kujul. Paksus kirjas esiletõstetud on artikli autorite rõhutused.

Joonis 1. 11. klassi küsimustiku ülesande „Kujutle, et [...] Vali, milline väide sind kõige täpsemalt kirjeldab“ vastuste jaotus (n = 119).

11. klassi küsimustiku järgmised kaks küsimust uurisid, mil määral oleksid vastajad valmis selles kohas (1) osalema (olema passiivsemas rollis, nt kuulama ja kaasa mõtlema) ja (2) panustama (aktiivsemalt tegutsema, nt teemat algatama või küsimusi küsima). Tulemused näitavad, et osalemise suhtes ollakse avatumad kui ise panustamise suhtes: osalemisel valisid kõrge hinnangu (4 ja 5) kokku 62% vastajatest, panustamisel oli selliseid vastuseid 41% (joonis 2). Kui osalemise küsimuse vastuseks märkis madala hinnangu (1 või 2) 17% õpilastest, siis panustamise küsimuses tegi sellise valiku 24% vastajatest.

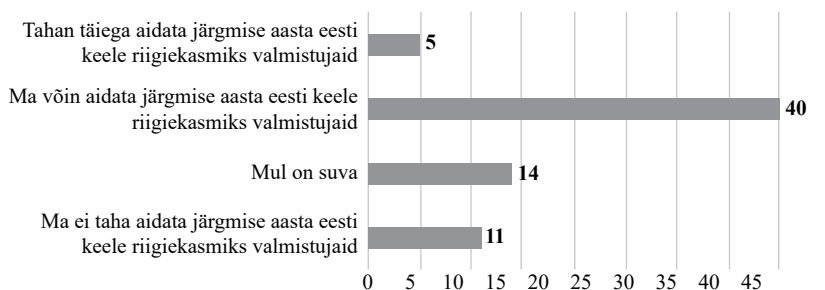
Joonis 2. 11. klassi küsimustiku küsimuste „Mil määral oleksid valmis osalema (kuulama, kaasa mõtlema), kui selline koht luuakse?“ ja „Mil määral oleksid valmis panustama (küsimusi ja nõu küsima; koos kirjutamist harjutama; teemat algatama vmt), kui selline koht luuakse?“ vastuste jaotus (n = 119).

Võrdse hinnangu nii osalemisele kui ka panustamisele andis 58 vastajat. 48 vastajat märkis valmisolekut osaleda kõrgema hinnanguga kui valmisolekut panustada. Leidus ka 13 vastajat, kes hindasid valmisolekut panustada kõrgemalt kui valmisolekut osaleda.

Seega näitavad 11. klassi õpilaste vastused, et on olemas huvi abiturientina eesti keele riigieksamiks valmistumise kohas osaleda ja samuti leidub neid õpilasi, kes oleksid valmis sinna aktiivselt panustama. Siiski on valmisolek selles kohas panustada madalam kui valmisolek osaleda. Umbes viiendikul tulevastest eksamisooritajatest pole huvi osalemise vastu ja neljandik ei tahaks koha tegevustesse panustada.

4.2. 12. klass – tulevaste abiturientide aitamine

12. klassi õpilased valisid sobivaimaks väiteks „ma *võin* aidata järgmise aasta eesti keele riigieksamiks valmistujaid“ [autorite rõhutus] (57% vastajatest). Eriti abivalmid („ma tahan täiega aidata“) olid 7% vastajatest. Seega 64% küsitlusele vastanud 12. klassi õpilastest oleksid valmis järgmisel aastal eksamiks valmistujaid aitama. Viiendik vastajatest ütles, et neil oleks suva, ja 16% vastajatest leidis, et nad ei taha tulevasi eksamiks valmistujaid aidata (joonis 3).

Joonis 3. 12. klassi küsimustiku ülesande „Kujutle, et [---]. Vali, milline väide sind kõige täpsemalt kirjeldab“ vastuste jaotus (n = 70).

Selles küsimuses palusime vastajatel ka oma valikut põhjendada. Ülevaade väidetest koos põhjenduste kategooriatega on tabelis 1.

Tabel 1. 12. klassi küsimustiku tulemused ülesandes „Kujutle, et on olemas mingisugune koht, kus sa saaksid kohtuda ja arutleda nendega, kes sel aastal eesti keele riigieksami sooritasid. Vali, milline väide sind kõige täpsemalt kirjeldab“ koos põhjenduste kategooriatega. Üks põhjendus sai kuuluda mitmesse kategooriasse.

	OSKUSTES KAHTLE- MINE	VAJA- DUSEL AITAMINE	TEADMATUS TULE- VIKUST	MÕTTETU TEGEVUS	TUNNI- TEGEVUSED PIISAVAD	EI SAANUD LISAABI	AITAMINE ON OLULINE	MUU	NA	Kokku
Ma ei taha aidata järgmise aasta eesti keele riigieksamiks valmistujaid	6	2	1	2	2	0	0	3	0	16
Mul on suva	6	0	2	3	3	2	0	5	1	22
Ma võin aidata järgmise aasta eesti keele riigieksamiks valmistujaid	4	11	5	1	1	3	3	14	6	48
Tahan täiega aidata järgmise aasta eesti keele riigieksamiks valmistujaid	0	0	0	0	0	0	2	3	0	5
Kokku	16	13	8	6	6	5	5	25	7	91

Vastajad, kes ei tahtnud järgmisel aastal eksamiks valmistujaid aidata, tõid põhjendustes enim välja seda, et aidata ei soovita oma oskustes või teadmistes kahtlemise tõttu (näide 1). Samas oli vastajaid, kes ei välistanud teiste aitamist täielikult, näiteks oldi valmis aitama oma lähedasi või sõpru (näide 2).

- (1) Ise ma selle jaoks väga ei õppinud, kuna eesti keel ja muu selline tuleb üsna loomulikult. **Ma ei oskaks tõenäoliselt seletada asju reeglite päraselt teistele. Samuti pole ma ka väga hea seletaja ja õpetaja.** (12_028)
- (2) Ma ei tunne, et mul endal oleksid eesti keele reeglid ja teadmised nii heal tasemel, et teisi aidata. Sõpradele, kes järgmine aasta eksamit sooritavad pakun ikka tuge ja annan nõu. (12_030)

Oskustes kahtlemist väljendasid ka „Mul on suva“ variandi valinud 12. klassi õpilased. Seejuures tõid oskustes kahtlejad esile, et tegelikult neil oleks nippe jagada või nad oleksid valmis aitama, kui õpetaja arvaks, et nad on selles rollis piisavalt head (näide 3). Lisaks tuli tulevaste vilistlaste vastustes esile, et eksamiks eraldi valmistumises ei nähta mõtet – näiteks seetõttu, et koolis õpitust piisab (näide 4).

- (3) Ma ei näe, et minust oleks suurt abi, aga **kui õpetaja leiab, et minust võiks abi olla, siis ma võin aidata ikka.** (12_044)
- (4) Mul on suva, sest **mul polnud sellist abi pakutud ja polnudki vaja.** Ma tundsin, et kooli poolt antud materjal, õpingud ja soovitused olid piisavad. (12_020)

Variandi „Ma võin aidata järgmise aasta eesti keele riigieksamiks valmistujaid“ valinute põhjendused olid kõige mitmekülgsemad. Ka nende vastustes tuli esile, et ollakse valmis aitama teatud inimesi, näiteks neid, kes konkreetselt abi vajavad või seda ise küsivad. Samuti väljendati kõhkluksi tulevikus eesootava ja aitamiseks leiduva aja (näide 5) ja oma oskuste suhtes. Samas selgus, et mitu vastajat oleks ise eksamiks valmistumisel sellist kohta/võimalust/abi tahtnud. Eraldi mainitakse, et noorte ja värskest kooli lõpetanute abi oleks väärtuslik (näited 6, 7).

- (5) Soovin ikka aidata, kuid ma ei tea, kas mul on selleks järgmine aasta aega. (12_016)

- (6) Ise valmistudes oli palju küsimusi, ebakindlust. **Õpetajalt võib ju küsida, aga tema eksamiolukord oli ammu, noored võibolla mõtlevad natuke teist moodi.** (12_049)
- (7) Kuigi õpetajad aitavad eksamiks valmistujaid väga palju, **on hea kuulda nõuandeid ka värsketelt sooritajatelt.** (12_001)

Need 12. klassi õpilased, kes valisid variandi „Tahan täiega aidata järgmise aasta eesti keele riigieksamiks valmistujaid“, tõid oma põhjendustes välja aitamise olulisuse (näited 8, 9) ning väljendasid enesekindlust oma oskuste suhtes või nägid võimalust aidata vältida kellelgi vigu, mida vastaja ise eksamil teinud oli.

- (8) Me oleme üks pere, omasid peab aitama. (12_006)
- (9) Eksamid on nii paljude jaoks üliolulise kaaluga ja kui saaks kasvõi pinget vähendada, oleks juba hea tunne. (12_032)

12. klassi õpilastest 64% oleks valmis eksamisooritajaid aitama. Samas näitavad vastuste põhjendused, et valmisolek kellegi konkreetse (nt lähedase) aitamiseks on ka neil, kelle hinnang teiste aitamise valmidust ei näidanud. Need, kes teisi pigem aidata ei taha, põhjendasid seda arvamusega, et tunnitegevused on eksamiks valmistumiseks piisavad või et eksamiks spetsiaalselt valmistumine ei ole oluline. Samas vastajad, kes oleksid valmis tulevase abituriente aitama, mainisid põhjendustes, et kuigi nemad ise sellist abi ei saanud, on teiste aitamine oluline. Kusjuures peetakse väärtuslikuks abi, mida saab jagada keegi, kellel on värske eksamikogemus.

4.3. 11. klass: koha ja tegevuste kirjeldused

Küsimusele „Milline peaks see koht/keskkond olema, et sa tõesti tahaksid seal osaleda ja/või panustada?“ leidis 11. klassi vastustes 14 juhtu, kus kirjeldati konkreetselt virtuaalset keskkonda, ja 25 juhtu, kus kirjeldati füüsilist keskkonda. Kahes vastuses olid füüsiline ja virtuaalne keskkond omavahel kombineeritud (näide 10).

- (10) Füüsiline (regulaarne/ühekordne) kohtumine mis salvestuks võ[i]malusel ka videoks, et hiljem saaks vaadata. (11_027)

Koha võrdkujuks toodi kooliga seotud ruume (11 korda) või tegevusi (nt tund või loeng, mida nimetati 2 korda). Teisalt rõhutati mõnes vastuses, et koht just ei tohiks olla klass (4 korda; näide 11). Kuigi vastustes oli ülekaalus füüsilise ruumi kirjeldused, leiab koha võrdkujudes ka suhtlusplatvorme ja videosuhtlust võimaldavaid rakendusi (nt Zoom, Google Meet, Reddit; kokku 8 korda).

- (11) Selline hubane koht kus saab lihtsalt arutleda... mitte mingi õppeklass. (11_048)

Tulevaste eksamiks valmistujate vastustes kirjeldatud tegevustes (tabel 2) toodi enim esile eri viisidel suhtlemist: kõige sagedamini nimetati küsimuste esitamist ja abi küsimist (23 korda; näide 12), kogemuste ja nippide jagamist (16 korda), üldist arutlemist (12) ja suhtlemist (6). Mitmes vastuses kirjeldati korraga mitut eelnimetatud tegevust (ja ka teisi tegevusi) (näide 13).

- (12) Kõigest võiks saad[a] rääkida ja ega seal muud ei olegi vaja kui lihtsalt **võimalust eksami kohta kõike küsida**. (11_038)
- (13) Rahulik, kõigil on võimalus küsida, arutleda kirjandi kirjutamise üle, rääkida lugemisülesande küsimustele vastamisest, teha kõik koos mõned näited läbi. (11_077)

Kuigi *kirjutamist* nimetati eksplitsiitselt ainult ühes vastuses (näide 14), oli mitu teist tegevust kirjutamisega otseselt seotud. Kirjutamisele viitavad muu hulgas vastused, kus kirjeldati varasemate eksamite lahendamist (6 korda; näide 15).

- (14) Võiks olla võimalus kirjutada ja rääkida. (11_047)
- (15) See keskkond peaks olema selline, kus praegused või eelmised kaheteistkümnendikud saaksid jagada oma muljeid või nippe, kuidas valmistuda eksamiks. Väga oleks tere tulnud see, et **lahendaks eelmiste aastate eesti keele riigi eksamite ülesandeid** ja kus aega võiks olla rohkem kui muidu. Lisaks see võiks kas või olla veebis mingi grupina, kus kõik julgelt küsida saavad, kui näiteks distants on liiga suur. (11_035)

Tabel 2. 11. klassi küsimustiku küsimuse „Milline peaks see koht/keskkond olema, et sa tõesti tahaksid seal osaleda ja/või panustada?“ vastustes vähemalt 2 korda nimetatud tegevused.

Tegevus	Esinemisarv
küsimuste esitamine / abi küsimine	23
kogemuste ja nippide jagamine	16
arutlemine	12
rääkimine, suhtlemine	6
harjutamine	6
eksami sisu kirjeldamine	3
materjalide jagamine	2

Atmosfääri kirjeldustes kasutati enim omadussõna *hubane* (11 korda). Sealjuures võidi ühes vastuses kirjeldada nii ruumi üldiselt kui ka inimestevahelisi suhteid (näide 16). Oluliseks peeti veel, et atmosfäär oleks *vaba* ja *mugav* (mõlemat 10 korda), *sõbralik* (8) ning *toetav* (5). Samuti nimetati vastustes, et koht peaks olema *rahulik* ja *mõnus* (mõlemat 3 korda). Ühtlasi sõnastati kohale ootusi selle kaudu, milline see olla ei tohiks (näited 17, 18).

- (16) Oleks võimalikult hubane ja et inimesed oleksid soojad üksteise vastu. (11_078)
- (17) [V]õiks olla **vaba õhustik, et kellelgi poleks tunnet, et nad ei julge küsimusi/abi küsida.** (11_019)
- (18) Toreda õhkkonnaga, hea meeleoluga, mugav, **mitte liiga suure seltskonnaga** korraga, nagu raamatukogu laadse töömeeleoluga. (11_031)

11. klassi õpilaste ehk tulevaste eksamiks valmistujate ootustes kohale on esil füüsilise ruumi kirjeldused, mida võrreldi enim kooli-ruumide või neis toimuvate tegevustega. Tegevustest nimetati kõige rohkem küsimuste ja abi küsimist, aga ka nippide jagamist ja suhtlemist üldiselt. Õpilastele on oluline, et keskkond oleks hubane, vaba ja mugav – selline, et kõik tunneksid end hästi ja kellelgi poleks hirmu, mis takistaks abi küsimast.

4.4. 12. klass – koha ja tegevuste kirjeldused

12. klassi vastustes leidis 25 selgelt virtuaalse ja 15 selgelt füüsilise ruumi kirjeldust ning kaks korda kirjeldati nende kombinatsiooni. Seetõttu pole üllatav, et koha võrdkujudes on sagedaimad virtuaalsed variandid (15 korda): veebilehed, foorumid, meil. Samas viitasid mõned vastajad füüsilisele ruumile, nagu kool ja kohvik (mõlemad 3 korda; näide 19) või raamatukogu (2 korda).

- (19) Kui silmast silma kohtuda, siis mingisugune **kohvik (individuaalselt) või nende endi kool (grupiga)**. Avatud suhtlus ehk kõik võivad kaasa rääkida ja küsimuste korral võib jutule vahele segada. (12_023)

Sarnaselt tulevaste abiturientidega oli peatsete vilistlaste vastustes tegevustena enim kirjeldatud küsimuste ja abi küsimist (14 korda; vt tabel 3). Samuti olid sagedad rääkimine/suhtlemine ja kogemuste jagamine (mõlemad 8 korda). Mitmes vastuses tuli esile, et ei ole mõtet tegelda teemadega, mis on eesti keele tundides sagedad (nagu õigekiri). Fookus peaks olema kogemuste jagamisel ja ühisel arutlemisel (näited 20 ja 21).

- (20) Võiks olla mingi keskkond (vahet ei ole kas kohapeal või virtuaalselt), kus saaks arutleda võimalike kirjanditeemade üle, rääkida maailmasjadest ja arendada sellist ideede püüdmist, mida kirjandi jaoks vaja läheb. **Minu arvates on õigekeelsusega tihti lood paremad kui just kirjandiidee lahti mõtestamisega.** (12_030)
- (21) Avatud ja rahulik. Mingist cutthroat, depressiivsest keskkonnast oleks väga vähestel kasu ning ma eeldaksin, et säärase koha ja abi mõte on tulevasi sooritajaid just rahustada. **Kirjandikriitika ja õigekeelereeglite tutvustamine peaks olema ikkagi õpetaja töö.** Koha mõte võiks olla pigem jagada infot, et mis 'mind' aitas nt šokolaadi söömine, varasemalt uudiste lugemine, jms. (12_009)

Tabel 3. 12. klassi küsimustiku küsimuse „Milline peaks see koht/keskkond olema, et sa tõesti tahaksid seal osaleda ja/või panustada?“ vastustes vähemalt 2 korda nimetatud tegevused.

Tegevus	Esinemisarv
küsimuste esitamine / abi küsimine	14
rääkimine, suhtlemine	8
kogemuste (ka nippide) jagamine	8
arutlemine	6
materjalide jagamine (aktiivne)	3
harjutamine	2
arvamuse avaldamine	2
analüüsimine	2

Atmosfääri kirjeldusi iseloomustavad märksõnad, nagu *vaba* (5 korda) ja *rahulik* (4) ning *sõbralik*, *mugav*, *hubane* ja *avatud* (kõik 3 korda). Ühtlasi kirjeldati vastustes seda, milline see koht olla ei tohiks (näited 22, 23; ka näite 21 teine lause).

- (22) [K]eskkond peaks olema mugav ja tore **mitte kuidagi pingeline ja närviline**. (12_015)
- (23) Ringlauad, mugavad toolid, suured aknad. **Vaba keskkond, ei ole hindeid ega massiivseid kodutöid kõik on rohkem vabatahtlik**. Inimesed saavad ka lühikeseks ajaks ühineda ehk siis ala kelle millegagi abi vaja see tuleb käib läbi. (12_017)

Mõned tulevased vilistlased nägid end selles kohas aitaja/nõuandja rollis ja asetasid oma vastustes eksami sooritajad eksplitsiitselt teise rolli – näiteks kasutasid neile osutades sõna *noor(ed)* (näited 24, 25). Selliseid vastuseid võisid tingida küsimuses toodud näited („Milline peaks see koht/keskkond olema, et sa tõesti tahaksid seal panustada (**kogemusi jagada, teisi aidata, nõu anda**)?“ [Autorite rõhutus.]), kuid on siiski tähelepanuväärne, et õpilased niivõrd selgelt rolle eristasid.

- (24) Sõbralik ja vaba keskkond, kus saaksid **noored** küsida mida tahavad eksami asjus. (12_010)

- (25) [V]õiks olla küsimused-vastused vormis, kus **noor** näeb oma küsimusele erinevate kogemustega lõpetanute vastuseid, sest ainult ühe inimese vastusest ei pruugi ta eriti kasu saada. osadele sobiks ilmselt rohkem üks ühele suhtlus, et täpsemalt asjadest rääkida, aga ise eelistaksin just erinevate kogemuste ja nõuannete saamist. (12_044)

12. klassi õpilased, peatsed vilistlased eelistaksid eksamiks valmistumise kohana virtuaalset keskkonda: koha võrdkujuks toodi enim foorumeid ja suhtlusplatvorme. Nende arvates võiks seal olla eelkõige võimalus küsimusi ja abi küsida, suhelda ning arutleda. Atmosfääri kirjeldavad märksõnad viitavad õpilaste ootusele, et koos tegutsetakse vabas, rahulikus ja sõbralikus keskkonnas.

5. Kokkuvõttev arutelu

Aastatel 2021–2023 korraldatud eesti keele riigieksamiks valmistumise kursustel kujunenud potentsiaalne kogukondlik suhtlus osalejate vahel andis meile tõuke uurida, kas ja millisest ühisest eksamiks valmistumise kohast oleksid huvitatud tulevased eksaminandid ja värskest eksami sooritanud – 11. ja 12. klassi õpilased. Nende seas 2024. aasta juunis tehtud küsitluse tulemused näitasid, et 64% 11. klassi õpilastest ja ka 64% 12. klassi õpilastest oleksid sellises kohas osalemisest ja/või sinna panustamisest huvitatud. Kuigi 12ndikud kahtlesid, kas neil on teiste aitamiseks oskusi ja teadmisi, tuli vastustes ka välja, et teiste aitamist ja värskest sama eksami sooritanu kogemuste jagamist peetakse oluliseks.

Võimaliku kokkusaamise kohana kirjeldati nii virtuaalset kui füüsilist ruumi – 11ndikud peamiselt füüsilist ja 12ndikud peamiselt virtuaalset. Eelistuse võib tingida 11. klassi õpilaste tugevam füüsiline side kooliga, kus nad ka järgmisel aastal õpivad. Samas 12. klassi õpilaste tulevik on ebamäärasem, kuid tõenäoliselt lõdvalt või mitte üldse senise koolimajaga seotud, mistõttu tunduvad neile virtuaalsed kohtumised realistlikumad. Koha võrdkujuks toodi peamiselt kas kooliga seotud ruumid või virtuaalsed suhtlusplatvormid. Mõlema vastajate-rühma ootused koha atmosfäärile on küllaltki sarnased: soovitakse vaba, hubast, mugavat ja sõbralikku keskkonda. Atmosfääri kirjeldused on kooskõlas vastajate kirjeldatud tegevustega. Eelkõige loodetakse omavahel suhelda, küsimusi ja abi küsida, arutleda ning kogemusi jagada.

Seega näitavad küsitluste tulemused, et nii tulevastel eksami sooritajatel kui ka värskelt eksami sooritanutel on huvi ja valmisolek üheskoos eksamiks valmistuda. Huvi koostegutsemise vastu, üksteisega mugavas keskkonnas suhtlemine ja teineteise toetamine on vajalikud tingimused, et rühmas saaksid areneda usaldusväärsed suhted, mis omakorda toetavad seda, et iga liige tunneks end väärtustatuna ja tooks rühma oma tugevused. Usaldus, hoolimine ja liikmetevaheline sünergia võivad viia õpilaste kogukonna kujunemiseni, mida saab ühise praktilise eesmärgi tõttu (riigieksami sooritamine) nimetada praktikakogukonnaks.

Kui tulevaste eksaminandide sellises kohas osalemise põhjused, siht ja motivatsioon võivad tunduda loogilisemad ja ilmsemad (sooritada riigieksam, lõpetada kool), näitasid küsimustiku tulemused ka peatsete vilistlaste kohtumise ja koostegutsemise tahet. Paljud olid valmis aitama ja nende hulgas, kes ei olnud kõiki nõus toetama, leidsid neid, kes tahaksid oma sõpru ja lähedasi aidata. Koostöö, regulaarne suhtlus ja kollektiivne õppimine ehk potentsiaalse praktikakogukonna kujunemine aktiivseks kogukonnaks on kõigile osalejatele kasulik, olenev mata oskustest ja teadmiste ulatusest (vt ka Wenger 2011: 3). Näiteks leidsid Murray ja Newton (2009: 547–549) kirjutamislaagris tekkinud praktikakogukondi uurides, et kogukondade liikmed muutsid kogukonnas osaluse tõttu oma kirjutamisharjumusi ja leidsid kirjutamiseks muude kohustuste keskel rohkem aega. Õpilastel ja vilistlastel võiks tänu praktikakogukonna kujunemisele ja selles osalemisele / sellesse panustamisele väheneda näiteks kirjutamistõkked (ingl *writing block*) või areneda oskus leida (õppe)töö kõrvalt rohkem aega mõtete kirjalikuks väljendamiseks.

Kogukondliku suhtluse käigus areneksid ka ülekantavad oskused, nagu eneseväljendusoskus, tagasiside andmise ja vastuvõtmise oskus, ajaplaneerimise oskus jne. Samavõrd vajalik kogemus ja harjutus on ka kogukonda kuulumine ja kogukonnana tegutsemine ise: kogemus, mis võiks noori edasises elus ja uutes kogukondades toetada. Ühtlasi võiksid kogemuste jagajad saada teiste aitamisest meeldiva emotsiooni, mis võiks neid motiveerida tulevikus ka õpetajaametit kaaluma.

Õppimine on muutumas üha digitaalsemaks ja inimlik komponent selles vähenemas (vt nt TI-Hüpe 2025). Samas ilmestab sinne uurimus, et ka digiajastul sündinud ja kasvanud noored tähtsustavad inimkontakti, kohtumisi ja suhtlemist. Seetõttu ja põhjusel, et pole teada eesti keele

riigieksami korralduse ulatusliku muutmise plaane või liikumist kollektiivse kirjutamise poole, on oluline, et õpilastel oleks aeg ja koht, kus kaasõppijate ja värsquete vilistlastega luua tähenduslikke suhteid ning ühise eesmärgi nimel tegutseda.

Seejuures näitasid küsitluste tulemused, et õpilased on (enese)kindlamad passiivsemas kui aktiivsemas rollis osalemise suhtes. See osutab, et õpilastel võib olla õppimist toetavate olukordade kujundamisel vaja tuge, mida saab pakkuda õpetaja vm haridustöötaja. Uurimus annab mõtteid, millised tingimused ja tegevused võiksid kirjeldada kohta, kus õpilased (ja vilistlased) koguneda saaksid. Väga tähtis on silmas pidada, et sarnaselt meie korraldatud eksamikursuse rühmade tegevusega on õpetajate/mentorite roll ennekõike vaadelda ja vajaduse korral toetavalt suunata – anda potentsiaalsele kogukonnale võimalus vormuda (aktiivseks) kogukonnaks. Kohtumiste sisu kujuneb vastavalt osalejate vajadustele ja soovidele. Õpilaste kogukondade soodustamine on katsetamist väärt: kui õpilaste vahel tekib usaldus ja kogukondlik suhtlus, on see samm lähemale praktikakogukonna kujunemisele, mis toetab õppimist ja üldist heaolu.

Kirjandus

- Anderson, Benedict. 2006. *Kujutletud kogukonnad. Mõtisklusi rahvusluse tekkest ja levikust*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Annist, Aet. 2015. Kogukond – söimusunast moemõisteks. *Müürileht*, 6.10. <https://www.muurileht.ee/kogukond-soimusunast-moemoisteks/> (14.04.2025).
- Eristuskiri 2025 = Haridus- ja Noorteameti peadirektori käskkirja „Riigieksamite eristuskirjade kinnitamine“ lisa 1. 12.04.2025. https://projektid.edu.ee/display/THO/Eesti+keele+riigieksami+eristuskiri?preview=/161355110/279378965/Lisa%201_Eesti%20keele%20riigieksami%20eristuskiri.pdf (15.05.2025).
- Komissarov, Liisa-Maria, Helena Lemendik, Eleriin Miilman, Nele Novek, Betti Marie Peterson, Reena Roos, Marri-Mariska Tammepõld, Nele Karolin Teiva & Ilona Tragel. 2024. Akadeemilise teksti kirjutamise juhend: TNR, 12, 1,5 ja valmis? *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu Aastaraamat* 20. 63–82. Tallinn: Eesti Rakenduslingvistika Ühing. <https://doi.org/10.5128/ERYa20.04>.
- Käpp, Kati. 2024. Mida, miks ja kuidas kirjutab Eesti gümnaasiumiõpilane. *Emakeele Seltsi aastaraamat* 69. 80–106. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus. <https://doi.org/10.3176/esa69.04>.
- Käpp, Kati. 2021. Mõtestatud kirjutamisprotsess ja kaasõppija tagasiside eesti keele riigieksami teenistuses. *Oma Keel* 1. 72–75.

- Lave, Jean & Etienne Wenger. 1991. *Situated learning: Legitimate peripheral participation*. USA, New York: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/cbo9780511815355>.
- Miilman, Eleriin & Marri-Mariska Tammepõld. 2023. *Tekstiurijate ja -loojate dünaamiline kogukond*. 19. muutuva keele päev 17.11, Tallinn. https://tekstilooma.ilona-tragel.ut.ee/wp-content/uploads/2024/01/17.11_Miilman-Tammepold_Tekstiurijate-ja-loojate-dynaamiline-kogukond.pdf (15.04.2024).
- Miilman, Eleriin. 2023. *Kogukonna kaasamine lavastusprotsessi Paide Teatri näitel*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool. <https://hdl.handle.net/10062/91387>.
- Miilman, Eleriin, Marri-Mariska Tammepõld, Nele Karolin Teiva, Ilona Tragel & Kati Käpp. 2024. *Tekstiloojate kogukonnad*. Eesti humanitaarteaduste aastakonverents 11.04, Tallinn.
- Murray, Rowena & Mary Newton. 2009. Writing retreat as structured intervention: margin or mainstream? *Higher Education Research & Development* 28(5). 541–553. <https://doi.org/10.1080/07294360903154126>.
- Narusson, Dagmar. 2022. Kogukonna tähendused. Avo Üprus & Ingmar Kurg (koost.), *Kirik keset küla. Koguduse ja kogukonna koostöö. Teatmik*, 13–18. http://ekn.ee/doc/kirik_keset_kyla.pdf (14.04.2025).
- TI-Hüpe. 2025. <https://tihupe.ee/> (15.05.2025).
- Tragel, Ilona, Kati Käpp & Marri-Mariska Tammepõld. 2021. Ülikool aitas riigieksamiks valmistuda. *Õpetajate Leht*. <https://opleht.ee/2021/05/ulikool-aitas-riigieksamiks-valmistuda/> (14.04.2025).
- Vihma, Peeter & Madle Lippus. 2014. *Eesti kogukondade hetkeseis. Uuringuraport*. Tallinn: Linnalabor ja Eesti Külaliikumine Kodukant. <https://www.kysk.ee/failid/Upload/files/Uuringud/Kogukonnauuring.pdf> (14.04.2025).
- Wenger, Etienne. 1998. *Communities of practice: Learning, meaning, and identity*. USA, New York: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/cbo9780511803932>.
- Wenger, Etienne. 2011. *Communities of practice: A brief introduction*. <https://hdl.handle.net/1794/11736> (15.04.2025).

Lisad

Lisa 1. 11. klassi küsimustiku avatekst ja küsimused

Hei, tulevane abiturient!

See küsitlus on sulle, kes sa lähed sügisel gümnaasiumi lõpuklassi. Sind ootab järgmise aasta kevadel ees eesti keele riigieksam ja sa mõtled, kuidas see (hästi) ära teha.

Vastamine võtab umbes 3 minutit. Vastused on anonüümsed.

Küsitlust korraldavad Tartu Ülikooli üliõpilased ja teadlased ning selle vastuseid kasutatakse teadustöös. Soovi korral saad korraldajatega ühendust võtta aadressil [---].

--

Kujutle, et on olemas mingisugune koht, kus sa saaksid kohtuda ja arutleda nendega, kes sel aastal eesti keele riigieksami sooritasid.

Vali, milline väide sind kõige täpsemalt kirjeldab.

- Ma soovin väga sellist kohta
- Ma soovin sellist kohta
- Mul on suva
- Ma tunnen, et mul pole sellist kohta vaja

Mil määral oleksid valmis osalema (kuulama, kaasa mõtlema), kui selline koht luuakse?

1 – mitte üldse

2

3

4

5 – väga

Mil määral oleksid valmis panustama (küsimusi ja nõu küsima; koos kirjutamist harjutama; teemat algatama vmt), kui selline koht luuakse?

1 – mitte üldse

2

3

4

5 – väga

Milline peaks see koht/keskkond olema, et sa tõesti tahaksid seal osaleda ja/või panustada?

* Kui tunned, et sa ise ei taha osaleda/panustada, siis milline see koht/keskkond võiks olla, et teised noored tahaksid seal osaleda?

Kirjelda, mis funktsioonid/võimalused võiksid selles keskkonnas olla, millest võiks saada seal rääkida, kuidas üksteisega suhelda jne.

Kui soovid midagi lisada, siis saad siia kirjutada

Lisa 2. 12. klassi küsimustiku avatekst ja küsimused

Hei, koolilõpetaja!

See küsitlus on sulle, kes sa tegid sel aastal eesti keele riigieksamit ning sul on väärt kogemused, mida jagada nendega, kellel eksamiks valmistumise protsess on järgmisel aastal ees.

NB! Sinu arvamus on igal juhul oluline – ükskõik, mida arvad, kuidas sul eksam läks.

Vastamine võtab umbes 3 minutit. Vastused on anonüümsed.

Küsitlust korraldavad Tartu Ülikooli üliõpilased ja teadlased ning selle vastuseid kasutatakse teadustöös. Soovi korral saad korraldajatega ühendust võtta aadressil [---].

--

Kujutle, et on olemas mingisugune koht, kus sa saaksid toetada neid, kellel järgmisel aastal ootab ees eesti keele riigieksam.

Vali, milline väide sind kõige täpsemalt kirjeldab.

- Tahan täiega aidata järgmise aasta eesti keele riigieksamiks valmistujaid
- Ma võin aidata järgmise aasta eesti keele riigieksamiks valmistujaid
- Mul on suva
- Ma ei taha aidata järgmise aasta eesti keele riigieksamiks valmistujaid

Palun põhjenda oma valikut.

Milline peaks see koht/keskkond olema, et sa tõesti tahaksid seal panustada (kogemusi jagada, teisi aidata, nõu anda)?

* Kui valisid eelnevalt, et ei taha aidata, siis milline see koht/keskkond võiks olla, et teised noored tahaksid seal osaleda/panustada?

Kirjelda, mis funktsioonid/võimalused võiksid selles keskkonnas olla, millest võiks saada seal rääkida, kuidas üksteisega suhelda jne.

Kui soovid midagi lisada, siis saad siia kirjutada

Lisa 3. Koolid, kuhu küsimustiku saatsime

HARJUMAA

Viimsi Gümnaasium
Tabasalu Gümnaasium
Saue Riigigümnaasium

HIIUMAA

Hiiumaa Gümnaasium

IDA-VIRUMAA

Jõhvi Gümnaasium

JÕGEVAMAA

Jõgevamaa Gümnaasium

JÄRVAMAA

Paide Gümnaasium

LÄÄNEMAA

Läänemaa Ühisgümnaasium

LÄÄNE-VIRUMAA

Rakvere Riigigümnaasium

PÕLVAMAA

Põlva Gümnaasium

PÄRNUMAA

Pärnu Koidula Gümnaasium

RAPLAMAA

Rapla Gümnaasium

SAAREMAA

Saaremaa Gümnaasium

TALLINN

Vanalinna Hariduskolleeegium

TARTU

Hugo Treffneri Gümnaasium
Jaan Poska Gümnaasium
Tartu Waldorfgümnaasium

TARTUMAA

Elva Gümnaasium

VALGAMAA

Valga Gümnaasium

VILJANDIMAA

Viljandi Gümnaasium

VÕRUMAA

Võru Gümnaasium

Abstract. Eleriin Miilman, Nele Karolin Teiva, Ilona Tragel: “We must help our own.” The necessity and possibility of the formation of the Estonian state exam community. A group of individuals forms a community if they have something in common (e.g. a place of residence, a hobby, an experience). Members of an active and strong community also interact with each other. For example, a community can form among students. If students share knowledge about the same topic, interact regularly and wish to improve together, this collaboration may lead to the formation of a community of practice. In this article, we describe a situation where students can work together and actively communicate to learn collectively and effectively and to develop into a community of practice. We analyzed the responses of 11th- and 12th-grade Estonian students ($n = 189$) to a questionnaire, which we used to examine whether these soon-to-be graduates and future 12th graders would like to help each other prepare for the state examination and receive support, and what kind of shared space they envision for joint preparation. The results show that both grade levels would like to form, to be involved in, and to contribute to such a group. On the whole, students wish to ask questions, share experiences, and engage in discussion within a relaxed, comfortable, and cozy environment – whether physical or online. Additionally, the article discusses why communities of practice amongst students are effective and necessary for learning in general.

Keywords: community of practice, state exam, writing, feedback, high school, Estonian